

A valorizációs törvény egyes rendelkezéseinek alkalmazása a gyakorlatban.

I.

Minden új törvéynél felette tanulságos tapasztalatok szerezhetők, hogy ha vizsgálat tárgyává tesszük annak életbelépése után azt, hogy a felmerülő gyakorlati jogesetek produkálta tényállásokra a törvényben lefektetett szabályok alkalmazása jár-e nagyobb nehézségekkel.

Hosszan vajudó átértékelési törvényünknel tudvalevőleg megütköztek a legváltozatosabb elvi ellentétek, fakadván azok *jogi, etikai, szociális, magán- és államgazdasági* forrásokból.

Vitatható, hogy elméletileg az e a helyesebb, ha egy törvény csakis kizárólag *egyéni* felfogást és elgondolást reprezentál, avagy az ellentétes álláspontok lehető *összegeztetése* mellett oldja meg az egyes kérdéseket, helyelközzel az elvi alap feláldozása mellett.

Természetes, hogy mivel törvényes jogszabályok alkotása számos tagból álló törvényhozói közületek feladata lévén, a legtöbb törvéynél, melyek *ellentétes érdekeket kívánnak közös mezőre* hozni, a gyakorlati élet tapasztalatai szerint *kompromisszumus* megoldásokkal fogunk találkozni.

Ha visszatekintünk az 1928. évi XII. t.-c. előmunkálataira, azt látjuk, hogy nagy elvi viták voltak akörül, hogy ha a hitelező *jogfenntartás nélkül* fogadta el annak idején a pénztartozást, ez a körülmény kizárja-e és mennyiben az átértékelést. Végeredménykép a törvénynek e tekintetben elfogadott álláspontját a most már alaposan megvitatott és különféle kommentárookban megbeszélte, *14. §-ának negyedik bekezdése foglalja magában* és amely rendelkezés értelmében az ilyen jellegű követelések átértékelésének három feltétele van és pedig:

1. hogy a jogfenntartás nélküli teljesítés elfogadása 1919. évi január 1-je után, de 1923. évi július 1. napja előtt történt légyen,

2. hogy az átértékelés elmaradása a hitelező tönkrevitását okozta légyen,

3. hogy az az adósra indokolatlan előnnyel járt légyen.

Nem térek ki ezuttal a rendelkezések kritikai boncolgatására, e tekintetben utalok egyik könyvemben¹ kifejtettkre. Ezuttal inkább arra törekszem, hogy rámutassak az egyes gyakorlati esetek kapcsán, a törvényes ren-

delkezés alkotásánál figyelembeveendő irányelvekre, különösen a „tönkrejutás“ és „indokolatlan előny“ fogalmát illetőleg.

A tönkrejutás fogalma tudvalevőleg a valorizációs kérdések megoldására használt eszközök fegyvertárában már kezdetben is nagy szerepet játszott, különösen a németeknél.

Mindjárt meg is mondhatjuk, hogy méltán erős támadásokban is részesült, úgy, hogy végeredménykép lekerült a napirendről.

Általában a tönkrejutás fogalmának törvénybeli értelmezésénél két álláspont küzd egymással, egyik, mely az u. n. *abszolút tönkrejutást* kívánja, a másik viszont a *relatív*, tehát a hitelező megelőző életsandardjához viszonyított tönkrejutásra helyezi a súlypontot.

A törvény maga nem disztíngvál és ha abból indulunk ki, hogy itt egy szorosán magyarázandó kivételről van szó, magunkévá tehetnők azt az álláspontot, hogy a törvényhozó akaratá az u. n. *abszolút tönkrejutásra*, melynek fokmérője a hitelező anyagi erejének a létminimumot meg nem haladó volta, irányult. Erre az álláspontra helyezkedik egyik mélyen szántó cikkében *dr. Varamnai István*,² kinek különösen azt a megállapítását tekintem megszívlelendőnek, mely szerint, ha a tönkrejutást relációba hozzuk az egyes társadalmi és gazdasági osztályok megelőző és jelenlegi életstandardjával, úgy ezzel összeközösítésbe kerülnék a *jogegyenlőség alapelvével*.

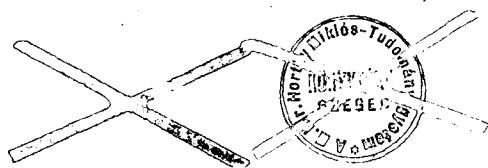
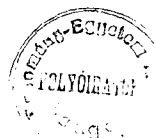
Mindenesetre tartalmas gondolat. Mindennek dacára azonban ezt az álláspontot a maga merevségében nem tehetem magamévá.

Nézetem szerint ugyanis a tönkrejutás fogalmának értelmezésénél a merev szabályok felállítása ellen szól az is, hogy a *közfelfogás* — mely szintén figyelembe veendő — atönkrejutást legtöbb esetben relatív szempontból veszi, összehasonlítva a tönkrejutottnak megelőző és utóbbi életstandardját.

Nem mutatkozik valószínűnek, hogy a törvényhozó a Pp. 112. §-ának első pontjában körülírott vagyoni állapotát a hitelezőnek kívánta irányadónak tekinteni, mert ha ez lett volna a szándéka, úgy módjában lett volna a tönkrejutás felette labilis fogalma helyett precizirozni, hogy a hitelezőnek milyen közelebb meghatározott vagyoni és kereseti viszonyai mellett véli megadhatónak az átértékelést.

¹ Egyes magánjogi pénztartozások átértékeléséről szóló törvény magyarázata. Franklin-Társulat 33—34. old.

² Polgári Jog: IV. évf. 7. szám. 144. old.

Természetes azonban, hogy ha a tönkrejutás fogalmánál a relativitásból indulunk ki, ez sem történhetik merev szabályok szerint, azonban álláspontom szerint az életstandard nagyfoku és a hitelező társadalmi osztályához mért leszállítása, bizonyos körülmények között már a közfelfogás szerint is megállapítja a tönkrejutást; dacára, hogy a létminimumot bizonyos mértékben meghaladó vagyoni és jövedelmi eszközök állanak még rendelkezésére.

De utalok egyébként arra is, hogy maga a létminimum kérdése is függetlenül a gazdagság által nyújtható előnyöktől — az egyes foglalkozási ágak és társadalmi osztályok szerint eltérőleg bíráltaik el.

A felmerült eseteket tekintve, a legnagyobb nehézségekkel találkozunk.

Tegyük fel pl., hogy egy magántisztviselő a kritikus időn belül eladta házáat és a vételárat jogfenntartás nélkül felvette. A perindítási határidőn belül megélhetését biztosító nyugdíj nélküli állásban van, melyből azonban a perindítási határidő után elbocsátják és a jelenlegi viszonyok között elhelyezkedni nem tud.

Már most itt az a helyzet, hogy a perindítási határidő alatt a keresetet nem indíthatta meg, mert hisz abban az időpontban tönkrementnek még — lévén állása — nem volt tekinthető. Később azonban, midőn már az állását elvesztette és nyilvánvaló, hogy az átértékelés elmaradása és a tönkrejutás között a causalis összefüggés megvan; nem indíthat keresetet, mert elkésett.

Nem mutatkozik tehát méltányosnak a per megindítása tekintetében megszabott praeclusiv határidő.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy ha tönkrejutásról beszélünk, az alatt *vagyoni tönk* is érthető és lehet álláspont, — melyhez én ugyan nem csatlakozom, — mely szerint a tönkrejutás megállapítható akkor is, ha a hitelezőnek megélhetését biztosító állása ugyan van, de az átértékelés elmaradása következtében vagyona elveszett.

Dr. Varannai István fentidézett nagyon értékes cikkében maga is utal arra, hogy „a tönkrejutás fogalmának abszolút meghatározása ellen más kifogás nem is emelhető, mint a méltányosság szempontja.“

Mint hogy azonban nézetem szerint az átértékelési kérdések megoldásának egyik legfőbb kiindulási pontja a *méltányosság*, ennélfogva ezen körülmény is ellene szól annak, hogy a tönkrejutás fogalmát csakis kizárólag *abszolút* szempotból bíráljuk el.

Felmerül itt még az a fontos kérdés is, hogy a *tönk-*

rejtás bekövetkezte szempontjából melyik időpont az irányadó, különösen akkor, ha a pénz felvétele idejében, dacára a korona romlásának, tekintettel az összegre, az még képvisel értéket és csak később, az idők folyamán válik értéktelenné a további koronaromlás következtében.

Álláspontom szerint a pénzfelvétel idejébani állapot az irányadó, tehát abban az időpontban kell meglenni a cauzalis nexusnak a valorizálatlan összeg felvétele és a tönkrejtás között

Ha tehát valaki valorizálatlanul 1921-ben egy ház vételára fejében felvesz circa 20.000 aranykorona értéknek megfelelő papirkorona összeget, úgy ez esetben, ha a korona további romlása folytán ez az összeg is elértéktelenedett és a kereset beadása időpontjában a hitelező már tényleg tönkrejutott, a 14. §. negyedik bekezdése címén nem léphet fel.

A korona további értékromlásának rizikóját nézetem szerint nem lehet hasonló esetekben az adós terhére háritani.

Ha a hitelező *mint jogutód* érvényesíti igényeit, ez esetben a *tönkrejtás szempontjából nem a jogelő, hanem a jogutód vagyoni státusza az irányadó.*

Sok vitára ad okot a törvény gyakorlati alkalmazása szempontjából az adósra nézve megkivánt „indokolatlan előny” fogalmának magyarázata és ezzel kapcsolatban az, hogy a fizetésnek *névértékben* való eszközzése egymagában aequivalense-e „az indokolatlan előnynek.” E tekintetben utalok elsősorban a már fentt idézett álláspontomra, mely szerint egy ilyen labilis fogalomnak a beállítása számos kontraverziának képezheti forrását. Az eddigi jogdoktrinákban az *előny*, illetve *gazdagodás* már szerepelt, azonban csak azon összefüggésben, hogy az *jogos* vagy *jogalan* volt-e.

Kétségtelen, hogy a törvényhozó szakítva az eddigi terminológiával a „jogos” vagy „jogtalan” kitétel helyett azt használja, hogy „indokolatlan”, ugy azzal valami célja lehetett. *Lehet valami jogosult, de nem indokolt.*

Teljes egészében osztom az indokolatlan előny tekintetében *Varannai István dr.*-nak fentt idézett cikkében kifejtett álláspontját, melynek értelmében a törvény helyes értelmezése szerint a névértékben való fizetés egymagában még nem állapítja meg az „indokolatlan előnyt.”

Hogy ez mikor állapítható meg, az függeni fog a konkrét esettel kapcsolatos összes fő- és mellékkörülmények beható mérlegelésétől és így e tekintetben *általános érvényű szabályok nem szögezhetők le.*

Az indokolatlan előny fennforgásának időpontja

szempontjából irányadó csak az lehet, *midőn az adós a fizetést teljesítette*, emellett szól az is, hogy a törvény nem jelen, hanem mult időt „*járt*“ használ. Ezek szerint tehát, ha utóbb ez az előny elenyészik, az adós szempontjából, ez a hitelezőnek a 14. §. negyedik bekezdésében lefektetett jogait álláspontom szerint nem érinti.

II.

Foglalkozni kívánok még röviden az 1928:XXII. t.-c. 32. §-ával, mely az eddigi gyakorlati jogesetekkel kapcsolatban ugyancsak eltérő kommentálásokban részesül.

A vonatkozó törvényhely „*külföldi hitelező*“ *javára szóló „magyar adós“ pénztartozásának átértékeléséről* szól.

Van egy álláspont, melyet egyébként nagyon értékes könyvében³ dr. *Balla Ignác* képvisel és amely szerint az átértékelési törvény 1928:XII. t.-c. 32. §-ának alkalmazása szempontjából „a külföldön lakó magyar honos hitelező a külföldi hitelezővel azonos tekintet alá esik.

Szerény nézetem szerint ez az álláspont nem helyes.

Elsősorban utalok arra, hogy a fenti következtetés a törvény szövegének és szellemének értelmezéséből kifolyólag nem vonható le.

A 32. §. „*külföldi*“ hitelezőről és „*magyar*“ adósról szól. Nem teszi ugyan a törvény hozzá azon a vitánkívüliség alapjául szolgálható közelebbi meghatározást, hogy „*külföldi honos*“ és „*magyar honos*“, azonban tekintettel a Nemzetközi Magánjog által approbálnak vehető terminológiára, kétségtelen, hogy a külföldi és belföldi megjelölés alatt mindig belföldi vagy külföldi honost kell érteni.

Ha tehát a törvényhozó a 32. §. szempontjából a külföldi hitelezővel egynek kívánta volna venni a külföldön lakó magyar honost, úgy azt kifejezetten ki kellett volna mondania, annál is inkább, mert nemzetközi magánjogi szabályokat érintő törvényeknek, kiterjesztő magyarázata nem foglalhat helyet.

Azon körülmény, hogy az 1928:XII. t.-c. 20. §-a a törvény életbelépésekor állandóan Magyarország területén való tartózkodástól teszi függővé a jogosított részéről igénybevehető átértékelést, ugyancsak nem képez analógiát a tekintetben, hogy a 32. §. szempontjából a külföldön lakó magyar honos hitelező egy tekintet alá essék a külföldi honos hitelezővel.

Ugyancsak nem fogadható el érvül, hogy mivel a

³ Tétéles Magyar Nemzetközi jog: 238. old.

nyugdíjvalorizációs törvénynek a viszonosságra vonatkozó rendelkezései a külföldi állampolgárokat egyenlősíti a külföldön lakó magyar állampolgárokkal, ebből az kövekezik, hogy az 1928:XII. t.-c. 32. §-a is ilykép értelmezendő; sőt inkább lehetne szó arról — bár én ezt sem vallom —, hogy a valorizáció összkérdéseit felölelő 1928. évi XII. t.-c. rendelkezései szabhatnának irányt a valorizáció egyik részletkérdését szabályozó 1926:XVI. t.-c.-nek. Nézetem szerint két külön törvényről lévén szó, tehát azoknak értelmezése is egymástól függetlenül esz-közlendő.

Nem tehetem magamévá azon álláspontot sem, mely szerint szemben a viszonosság általános elvi szabályaival, mely a magyar honost kívánja védeni a külföldivel szemben, a valorizációs törvényben lefektetett viszonossági szabály, *függetlenül a honosságtól*, a nemzeti vagyont kívánná védeni. Erre nézve sem a törvényben, sem annak indokolásában támpont nincsen.

De épen hazánk szerencsétlen feldaraboltságára való tekintettel is veszélyesnek találnám azt a magyarázatot, mely a külföldi hitelezővel egyenlősíti a külföldön lakó magyar hitelezőt.

Nézzünk ugyanis egy példát: a trianoni szerződés folytán számos állampolgárunk tartózkodik az utódállamokban, kik azonban a békekötés előtti ügyleteik folytán szoros kapcsolatban vannak az anyaország lakosaival; nézetem szerint nagy méltánytalanság lenne ezen állampolgárainkat pusztán azért, mert ép a szerencsétlen viszonyok folytán az utódállamok valamelyikében élnek — esetleg jogos magánérdekeik megóvása végett — őket egy olyan elbánásban részesíteni, mintha külföldiek lennének.

Gyakori eset, hogy valorizációs perekben külföldi honosok állanak egymással szemben, azonban legtöbbnyire olyanok, kik magyar állampolgárságukat a trianoni szerződés folytán veszítették el.

Minthogy az 1928:XII. t.-c. 32. §-a külföldi hitelezőre és magyar adósra vonatkozik, ennélfogva a fenti esetben a 32. §. alkalmazásáról nem lehet szó, vagyis a viszonosság nem kívántatik meg.

Nem tesz e tekintetben különbséget az sem, ha a külföldi adós Magyarország területén lakik.

Végeredménykép tehát a tekintetben, hogy külföldiek egymásközi valorizálási pereiben melyik állam törvényei lesznek alkalmazandók, ez a nemzetközi magánjogi szabályok alapján lesz eldöntendő.

Nehézséget képez viszont azután az, hogy a nemzet-

közi magánjognak *abszolút* hatályu, kijegecesedett szabványai ezidőszerint még nincsenek.

Tapasztalhatjuk ugyan, hogy a kérdést a nemzetközi magánjogászok állandóan felszinen tartják. Így az Institut de Droit International 1908-ban megtartott florenci ülésében tárgyalta a kérdést nagy alaposággal, majd ujabban az International Law Association 1925 november 5-én megtartott ülésében egy bizottságot küldött ki, mely a különböző törvényösszeütközési eseteknek megoldása tekintetében volt hivatva javaslatot tenni. Utalok e tekintetben *Dr. Jakobi Andornak*¹⁾ értékes dolgozatára.

Egységes álláspont kialakulásáról még — tekintettel a kérdések nagy horderejére — nem beszélhetünk. Nézetem szerint nagy jelentőséggel bír Roquin tervezete, mely szerint a kiindulási pont az, hogy a bíró által kutatandó, hogy a felek mely állam törvényeinek alkalmazását választották volna, ha az ügylet kötése alkalmával azt ki kívánták volna kötni. Ezt az elvet szem előtt tartva, a trianoni szerződés által külföldiekké vált volt magyar honosok átértékelési pereiben, melyeknek alapját egy régebbi szerződés képezte; nézetem szerint csak a magyar törvények nyerhetnek alkalmazást, mert nem valószínű, hogy az ügyletkötő felek akarata másra, mint a magyar törvények alkalmazására irányulhatott volna.

Dr. Schwartz Tibor,
kir. törvszéki bíró.

¹⁾ Magyar Jogászegyleti Értekezések: XVIII. kötet. 92. füzet. Nemzetközi Kötelmi Jog.

Magy. Törv. Grill-féle kiadásában most jelentek meg:

Gaár Vilmos

Igazságügyi eljárás és telekkönyvi szervezet
egy kötetben

Szende Péter Pál

Kötelmi jog

Törvény, Ml., rendelet és egyéb joganyag rendszeres feldolgozásában. Két kötet.

Egy kötet bolti ára 22 P, bekölve.